

Papirlaus og rettslaus? Om helsetenester til personar utan opphaldsløyve

Det finst truleg ein stad mellom 5000 og 18000 menneske utan opphaldsløyve her i landet. Den største gruppa er asylsøkararar med endeleg avslag på søknaden. Andre har utgått visum, eller dei har komme uregistrert inn i landet. Enkelte er offer for menneskehandel. Mange av dei papirlause er kvinner og barn. Vi har mangelfulle kunnskapar om helsetilstanden til denne gruppa. Psykiske vanskar er truleg utbreidde, enkelte har alvorlege smittsame sjukdommar eller kroniske helseproblem. FAFO har nyleg starta ei levkårskartlegging.

Helsetilsynet i fylka får både spørsmål og meir formaliserte klager knytta til denne gruppa og deira rettar – eller manglande rettar – til nødvendig helsehjelp.

Ei lykkeleg familiehending – ein økonomisk blåmandag

Eit ungt ektepar har fått avslag på søknad om asyl, men er ikkje «returnerbare». Den gravide kona får god oppfølging av lokal helseteneste. Alt går også greit da dottera kjem til verda på lokalsjukehuset. Men eit par veker etter heimkomsten kjem det rekning frå helseforetaket på kr 42731. Etter råd frå Pasientombodet og Helsetilsynet i fylket klagar dei til sjukehuset. Svaret er at rekninga blei sendt ut frå gjeldande regelverk, men at den blir fråfallen ut frå ei «helhetsvurdering». Helsetilsynet i fylket ber Helsedirektoratet vurdere saka prinsipielt. Direktoratet kan ikkje sjå at det var feil av helseforetaket å sende slik rekning. Professor Kristian Andenæs har seinare kommentert saka og meiner Helsedirektoratets konklusjon er basert på misforståing (1).

Eit uoversiktleg juridisk landskap

Historia over illustrerer problem, paradoks og mangelfull avklaring på eit område med spenning mellom innvandringspolitikk, helselov-giving, menneskerettar, profesjonsetikk og humanistiske ideal.

I følge kommunehelsetenestelova § 2-1 har alle rett til nødvendig helsehjelp der ein bur eller mellombels oppheld seg. Smittevern-loven § 6-1 gir alle rett til nødvendig smitte-

vern-hjelp. For allmennfarleg smittsom sjukdom omfattar retten forebygging, diagnostikk og behandling utan omsyn til utgiftsdekning.

Pasientrettsloven § 2-1 slår fast at alle har rett til «øyeblikkelig hjelp» og til nødvendig helsehjelp. Men i spesialisthelsetenesta blir dei papirlause ramma av prioriteringsforskrifta § 1, som set bom for rett til nødvendig helsehjelp utover «øyeblikkelig hjelp».

I FNs konvensjon om økonomiske, sosiale og kulturelle rettar (ØSK) heiter det i artikkel 12 at alle har rett til den høgast oppnålege helsetilstanden. I Barnekonvensjonen, som omfattar alle under 18 år, gir artikkel 24 rett til «best mogleg medisinsk behandling og hjelp». Det omfattar også omsorg for mor før og etter fødsel.

Status i dag

Alle som oppheld seg i landet, skal ved behov få «øyeblikkelig hjelp». Frå kommunehelsetenesta skal det også ytast nødvendige helsetenester utover den heilt akutte hjelpa.

Eit hovudproblem er at rett til helsehjelp ikkje gir rett til finansiering. I éin situasjon skal hjelpa riktignok vere gratis; ved smittevern-tiltak mot allmennfarleg smittsam sjukdom. Men elles kan legar, poliklinikkar og sjukehus krevje full betaling for helsehjelpa. Dette gjer at mange unnlet å søke hjelp. I praksis skjer det atskilleg gratisbehandling, men dette er basert på filantropi hos enkelthelsepersonell og institusjonar.

Rett nok har Barne- og likestillingsdepartementet teke til orde for at barn utan opphaldsløyve skal ha same rettar som alle andre barn til nødvendig helsehjelp (2). Men dette har ikkje fått gjennomslag hos helsestyresmak-tene.

Hausten 2009 starta Kirkens bymisjon i samarbeid med Raudekrossen opp eit gratis helsetenestetilbod til asylsøkarar i Oslo, basert på frivillege medarbeidarar.

«I vesteuropisk
sammenheng
er Noreg
seint ute med
helsetenester til
papirlause.»

Det er ikkje straffbart for helsepersonell å yte helsetenester til papirlause. Teieplikta gjeld, også ovafor politiet, så sant ikkje anna er fastsett i lov. Likefullt er mange personar er redde for å søke helsehjelp av frykt for å bli tekne av politiet.

I vesteuropisk sammenheng er Noreg seint ute med helsetenester til papirlause. Sverige har i fleire år hatt sin «vård för papperslösa», driven av humanitære organisasjonar. I Frankrike yter den statsstøtta «Aide Médicale de l'Etat» tenester til denne gruppa. I Nederland får allmennlegar, jordmødrer og farmasøytar dekt utgifter til slik helsehjelp over offentlege budsjett (3).

Litteratur

1. Andenæs K, C. Bayegan: Helsehjelp til personer uten lovlig opphold. 11.06.09. <http://www.juristkontakt.no/Debatt/Helsehjelp-for-personer-uten-lovlig-opphold/> (Lesedato 16.06.2009)
2. Barne- og likestillingsdepartementet 2006: Barnevernets ansvar for mindreårige som er utsatt for menneskehandel og samarbeid med andre etater. Rundskriv Q-11/2006
3. Muijsenbergh M v d (2008): Access to healthcare for female UDM in the Netherlands. European Journal of Public Health, Vol. 18, Suppl. 1, s.18